

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ
 Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ
 Κ Α Ι
 Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ¹

Ἡ διαλεκτικὴ κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἀποτελεῖ τὴν κατ' ἐξοχὴν ἔκφρασιν τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, ὅπου ἡ φιλοσοφία παρουσιάζεται εἰς τὴν καθαρὰν τῆς μορφῆν καὶ ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς τί σημαίνει φιλοσοφεῖν καὶ ὑπάρχειν, τί σημαίνει πνεῦμα καὶ ζωή.

Ἱστορικῶς ἡ διαλεκτικὴ ἐγεννήθη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σοφιστικὴν καὶ σημαίνει τὴν ἄμυναν τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος ἐναντίον τοῦ κινήματος τῶν Σοφιστῶν. Ἡ διαλεκτικὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ ἡ Σοφιστικὴ οὔτε γνωρίζει τίποτε διὰ τὴν ἀλήθειαν οὔτε θέλει νὰ γνωρίζῃ. Τοῦτο εἶναι τὸ πραγματικὸν προνόμιον τῆς διαλεκτικῆς ὅτι ἐγεννήθη διαλεκτικῶς ἀπὸ τὴν ἀντίθεσιν τῆς πρὸς τὴν σοφιστικὴν. Ἀπὸ τὸ μὴ εἶναι τῆς σοφιστικῆς ἐγεννήθη τὸ εἶναι τῆς διαλεκτικῆς. Ἀπὸ τὸ ὑποκειμενικὸν πνεῦμα τῆς σοφιστικῆς ἦλθεν εἰς φῶς ἀγωνιστικῶς τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα τῆς διαλεκτικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ σοφιστικὴ χρησιμοποιεῖ τὸ ὄνομα τῆς ἀληθείας. Ἐν ὀνόματι τῆς ἀληθείας φέρει εἰς τὸ μέσον τὸ ἀντίθετον τῆς ἀ-

1. Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐγινε εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὴν 2αν Ἀπριλίου τοῦ 1960, ἡμέραν ἐνάρξεως τοῦ Συνεδρίου τοῦ Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου Φιλοσοφίας.

ληθείας, ὅ,τι εἶναι ξένον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὴν διαστροφὴν τοῦ ἀληθοῦς. Ἡ σοφιστικὴ ἐπιτρέπει τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ καταστρέφει τὸν αὐτοέλεγχον τοῦ πνεύματος. Ἡ σοφιστικὴ τέλος ἀφανίζει τὴν σοβαρότητα τοῦ πνεύματος χάριν τῶν παθῶν. Ἡ σοφιστικὴ εἰσάγει ἐριστικούς λόγους ὑπὲρ καὶ κατὰ, ἀφορμᾶται δὲ ἀπὸ ἀθεμελιώτους προϋποθέσεις, τὰς ὁποίας δέχεται δίχως κριτικὴν.

Ἀντιθέτως ἡ διαλεκτικὴ θέλει νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ διανοεῖσθαι. Σοφιστικὴ καὶ διαλεκτικὴ ὁμοῦς δὲν εἶναι μόνον δύο ἱστορικὰ γεγονότα, ἀλλὰ ἐνυπάρχουν εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον. Μέσα μας μάλιστα ἡ σοφιστικὴ εἶναι περισσότερο ἐπικίνδυνος ἀπὸ ὅ,τι τὴν συναντῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν. Καὶ καθ' ἣν στιγμὴν νομίζομεν ὅτι τὴν ἔχομεν ὑπερνικήσει, ἐκείνη εἶναι πάλιν παροῦσα μέσα μας. Αὐτὴν τὴν πάλην τῶν δύο κατευθύνσεων τοῦ πνεύματος τὴν εὐρίσκομεν κατ' ἀνάγκην τρόπον εἰς τὸν Πλάτωνα. Οὐδεὶς ἄλλος ἐδοκίμασε τὰς δύο αὐτὰς τάσεις τόσον μέσα του ὅσον ὁ Πλάτων.

Εἰς τὸν αἰῶνα μας ἡ σοφιστικὴ ἔχει προσλάβει πολλὰς μορφάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι περισσότερο ἐπικίνδυνοι ἀπὸ ὅσον ἦσαν αἱ μορφαὶ τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἡ ἀρχαία σοφιστικὴ, ἴσως ἐπειδὴ εἰσῆλθε τὸ πρῶτον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος, εἶχε καὶ μερικὰ προτερήματα. Προσέφερε καὶ ὑπηρεσίαν τινὰ εἰς τὸ πνεῦμα. Ἀναφέρομεν μόνον τοῦτο: ὅτι ἡ σοφιστικὴ πρώτη ἀνεκάλυψε τὸ πνεῦμα ὡς ὑποκειμενικὴν ἐνέργειαν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠνοιξε τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πνεύματος πρὸς ἑαυτό. Εἰς τὰ ὄντολογικὰ συστήματα τῶν προσωκρατικῶν ἡ σοφιστικὴ ἀντιτάσσει τὴν ἐννοιαν τοῦ συνειδέσθαι ἢ τοῦλάχιστον τοῦ αὐτοσυναίσθηματος τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ βάθος ἡ σοφιστικὴ ἀνεκάλυψε τὴν ὑποκειμενικότητα, ἡ ὁποία ἀναφέρεται συνειδητῶς εἰς τὴν ἑαυτὴν καὶ οὕτω ἠνοιξε τὴν ἀπειρότητα τοῦ ὑποκειμενικοῦ κόσμου. Ὁ Ἐγγελοῦς ὠνόμασεν αὐτὴν τὴν ὑποκειμενικότητα «κακὸν ἰδεαλισμόν», ὁ ὁποῖος ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ σκέψις,

τὸ νόημα πηγάζει ἀπὸ τὸ ἐγὼ καὶ συνεπῶς εἶναι ὑποκειμενικόν. Ἐπὶ τὸ ἄλλο μέρος ὁμῶς ὅ,τι ἔφεραν εἰς φῶς οἱ Σοφισταὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἢ ἔννοια, ἢ ὁποία, ἔστω καὶ εἰς τὴν σοφιστικὴν τῆς σύλληψιν, ἀνακαλύπτεται τὴν πρῶτον. Ἡ ρευστότης, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησε ἡ σοφιστικὴ εἰς ὅλα, εἰς τοὺς νόμους, τὰ ἦθη, τὴν πολιτείαν, τὴν ἀρετήν, εἶναι ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ γεγονότος. Μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἔννοιᾶς αὐτομάτως γίνονται ὅλα ρευστὰ καὶ σχετικὰ, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἔννοια εἰς τὴν Σοφιστικὴν εἶναι ἀκόμη δίχως περιεχόμενον, εἶναι ἡ ἰδία ρευστή. Τὸ πνεῦμα χαίρεται τόσον πολὺ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, τὴν ἀποδέσμευσίν του ἀπὸ τᾶλλα, ἀπὸ ὅ,τι γενικῶς δὲν εἶναι πνεῦμα, ὥστε δὲν δύναται ἀκόμη νὰ εὔρη τὸν ἐσωτερικόν του κανόνα, νὰ αὐτοδεσμευθῇ μὲ τὰ ἐσωτερικά του κριτήρια. Ἀλλὰ ἔχει ἤδη βεβαιωθῇ διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἑτερότητα ἀπὸ ὅλα τᾶλλα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνεξαρτησίαν στρέφει τὴν δυνάμιν του ἐναντῖον τῶν παραστάσεων, ἐναντῖον τῆς παραδεδομένης ποικιλίας τῶν ἀντιλήψεων τοῦ φυσικοῦ συνειδότητος. Ὅ,τι ἦτο ὡς τὴν πρῶτον σταθερὸν ὡς παράστασις, τοῦτο ἀκριβῶς διαλύεται.

Σοφιστικὴ καὶ διαλεκτικὴ ἀντιπαλαίουν μέσα μας καὶ κατὰ μίαν ἔννοιαν συμβολίζουσι ἢ μίαν τὴν ποικιλίαν καὶ ἢ ἄλλη τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος, ἢ μίαν τὰ φαινόμενα εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς καὶ ἢ ἄλλη τὰ νοούμενα. Ἡ σοφιστικὴ βλέπει τὸν ἄνθρωπον ὡς φαινόμενον, ἢ διαλεκτικὴ θεωρεῖ αὐτὸν ὡς νοούμενον, ἢ μίαν ὡς γίνεσθαι, ἢ ἄλλη ὡς εἶναι. Ἡ σοφιστικὴ γίνεται κυρίως λόγος ἐπιδεικτικός, ἐνῶ ἢ διαλεκτικὴ εἶναι λόγος ἐσωτερικός, εἶναι διάλογος τοῦ πνεύματος πρὸς ἑαυτό. Ἡ σοφιστικὴ ζητεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ φαινεσθαι, καὶ γίνεται κατ' ἀνάγκην ἐπιδεικτικὴ, ἢ διαλεκτικὴ νὰ συλλάβῃ τὸ εἶναι καὶ γίνεται φιλοσοφία. Πρωταγόρας καὶ Σωκράτης εἶναι τὰ δύο ἐνσώματα σύμβολα αὐτῶν τῶν δύο ὄψεων τῆς ζωῆς. Εἰς τὸν αἰῶνα μας ἢ σοφιστικὴ ἔχει

ἀπειρους ἐκφάνσεις καὶ ἡ δρᾶσις τῆς ἐκτείνεται εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος. Ἐχει εἰσχωρήσει εἰς τὴν τέχνην, τὴν ἐπιστήμην, τὴν πολιτικὴν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θρησκείαν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπιστημονισμοῦ, καὶ ὁ διάλογος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ οὐσία τοῦ πνεύματος, ἔχει τόσον περιορισθῆ, ὥστε νὰ νομίζη κανεὶς ὅτι κινδυνεύει νὰ πάθῃ ἀπὸ ἀτροφίαν. Φαίνεται ὅτι ὁ νοῦς, ἡ πηγὴ καὶ ἡ σφαῖρα πάσης ἐπικοινωνίας, ἔχει ἀπομονωθῆ καὶ εἶναι ὡς ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ διαλέγονται. Τὴν θέσιν τοῦ διαλέγεσθαι τὴν διεκδικεῖ ὁ ἀτελείτητος τυπικὸς λογισμὸς μὲ τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ. Οἱ σύγχρονοι σοφισταὶ εἶναι πολλῶν εἰδῶν, ὅμως ἔχουν τὸ κοινὸν ὅτι ὅλοι ἀναγνωρίζουν ἓνα ἐχθρόν, τὸν νοῦν. Ἐὐρὸν τῆς σοφιστικῆς εἶναι σήμερον εὐκόλον, διότι ἡ ζωὴ ἔχασε τὴν ἐσωτερικότητά της καὶ ζητεῖ ποικίλα ὑποκατάστατα. Ἀλλὰ ὅ,τι τρέφει τὴν σοφιστικὴν εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀντίθετος πρὸς τὸν νοῦν ροπὴ μέσα μας. Ὑπάρχει μία τάσις μέσα μας, ἡ ὁποία δὲν ζητεῖ τὸν λόγον, ἀλλὰ τὸ μυστήριον, ὄχι τὴν φωτεινὴν σκέψιν, ἀλλὰ τὸν ψέθυρον, ὄχι τὴν σαφροσύνην, ἀλλὰ τὴν σκοτεινὴν πολλότητα, ὄχι τὸ ἓν, ἀλλὰ τὰ πολλά, ὄχι τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ τὴν μαγείαν μὲ ἐπιστημονικὴν χροιάν, ὄχι τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία ταυτίζεται μὲ τὸν νοῦν, ἀλλὰ τὴν τυφλὴν ὑπακοήν. Κατὰ βάθος ἡ πάλη μεταξὺ σοφιστικῆς καὶ διαλεκτικῆς εἶναι ἡ πάλη μεταξὺ ἀλόγου καὶ λόγου, μεταξὺ εἰδώλων καὶ εἰδους. Τὰ εἶδωλα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἀπειρία. Ὁ Πλατωνικὸς διάλογος εἶναι τὸ πρότυπον ἐλέγχου τῆς σοφιστικῆς ἀπὸ τὴν διαλεκτικὴν, εἶναι ἡ κριτικὴ τῆς πνευματικῆς κινδυνολότητος. Ἡ κλασικὴ ἐποχὴ φθάνει διὰ τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν αὐτοκριτικῆς. Ἐξ ἄλλου ὁ Πλατωνικὸς Σωκράτης αἰσθάνεται ἑαυτὸν προσκεκλημένον ἀπὸ τὸν θεὸν νὰ ἐξετάζη, νὰ χωρίζη τὸ γόνιμον ἀπὸ τὸ θνησιγενὲς προϊόν τοῦ πνεύματος. Ἡ ἐποχὴ μας ἀντιθέτως δὲν ἔφθασε εἰς αὐτὸν τὸν διάλογον μὲ τὸν ἑαυτὸν

της. Ἡ φιλοσοφία σήμερον δὲν δύναται τουλάχιστον ἀκόμη νὰ πράξη ὅ,τι ἔπραξε ὁ Σωκράτης, νὰ ἀναγάγῃ πᾶσαν κρίσιν καὶ πᾶσαν γνῶσιν εἰς τὴν ἀρχήν, εἰς τὴν βάσιν τοῦ πνεύματος. «Ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπανήγαγε ἂν πάντα τὸν λόγον». Ἡ διαλεκτικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς σήμερον δὲν ἀνέλαβε ἀκόμη τὸν ἔλεγχον τῆς ἐποχῆς μας. Ἐχομεν ὅλοι τὰ συστήματά μας, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν τὸ σύστημα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον νὰ ἐλέγχει εἰς βάθος τὴν ἐποχὴν μας. Ἔτσι καὶ ἡ παιδεία μας χωλαίνει, ἐπειδὴ ὁ ἔλεγχος αὐτὸς εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν πραγματικὴν, ἐσωτερικὴν παιδείαν τῆς ἐποχῆς μας. Πάσχομεν κυρίως ἀπὸ τὰς πολλὰς γνώσεις καὶ μᾶς λείπει ἡ μία, ἡ καθολικὴ, ἡ διαλεκτικὴ γνῶσις. Ὅ,τι ἐζήτησε ὁ Whitehead ἀπὸ τὴν σημερινὴν φιλοσοφίαν τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον τῆς διαλεκτικῆς. «Ἡ φιλοσοφία δὲν θὰ ἐπαναποκτήσῃ τὴν θέσιν της παρὰ μόνον ὅταν ἀναγνωρισθῇ ὡς σκοπὸς της ἡ ἐπεξεργασία τῶν κατηγοριῶν τοῦ πνεύματος εἰς κάθε στάδιον τῆς προόδου». Ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Whitehead ἐπαναλαμβάνει τὴν βεβαίωσιν τοῦ Σωκράτους, τὴν ὁποῖαν εὗρισκομεν εἰς τὸν Φαίδωνα, ὅτι ἀναγκάζεται πάντοτε νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ὄντων. «Εἶμι πάλιν ἐπ' ἐκεῖνα τὰ πολυθρύλητα». Ἐπίσης εἰς τὸ μέσον τῆς Πολιτείας, ὅπου πρόκειται περὶ τῆς ιδέας τοῦ ἀγαθοῦ, γίνεται λόγος περὶ τῆς τελειοτάτης ἀπεργασίας τῆς διαλεκτικῆς πορείας.

Ὁ διάλογος ἀνεπήδησε ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Σωκράτους. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει: «Σωκράτης ἠρώτα, ἀλλ' οὐκ ἀπεκρίνατο, ὡμολόγει γὰρ οὐκ εἰδέναί». Ὅμως νὰ γνωρίζῃ κανεὶς νὰ ἐρωτᾷ εἶναι σπουδαιότερον ἀπὸ νὰ γνωρίζῃ νὰ ἀπαντᾷ, διότι ἡ ἐρώτησις προκαλεῖ τὴν ἀπάντησιν. Ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴν φύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι ὅτι τοῦτο προῆλθε ἀπὸ τὴν κοινότητα, καὶ τὸν διάλογον καὶ συνεπῶς ἡ μόνωσις δὲν ἦτο διὰ τὸν Ἕλληνα ὁ δρόμος πρὸς εὗρεσιν τῆς ἀληθείας.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι δσάκις εἰς τὴν μετέπειτα ἱ-

στορίαν τῆς φιλοσοφίας ἀνεγεννήθη ἡ φιλοσοφία, τὸ πνεῦμα ὤρμηθη ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν. Πρῶτον τὸ πνεῦμα αὐτὸ βεβαιώνεται διὰ τὴν ἄγνοιάν του καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν συνείδησιν ἐρωτᾷ. Ὁ Nicolaus Cusanus, ὁ Descartes, ὁ Galileo καὶ ὁ Κάντ εἶναι τυπικὰ παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ τρόπου. Μὲ αὐτοὺς ὁμως ἀνεγεννήθη ἡ φιλοσοφία εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ὅλοι αὐτοὶ σκέπτονται διαλογικῶς. Ἡ διαλογικὴ κίνησις τοῦ πνεύματος εἰσῆλθε διὰ τοῦ Σωκράτους εἰς ὅλην τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Εὐρώπης. Πρὸ τοῦ Σωκράτους δὲν ὑπῆρχε διάλογος. Γενικῶς μόνον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς διάλογος ἡ προηγουμένη πορεία τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ ἓνα φιλοσόφημα εἶναι ἀπάντησις εἰς τὸ ἄλλο. Ὁ διάλογος τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους ἀπωλέσθη διὰ παντός, διότι ἦτο προφορικὸς. Μόνον ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀποτελέσματά του εἰς τὸν Πλάτωνα εἶναι δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν ποῖα θὰ ἦτο ἡ οὐσία του. Ὁ Πλάτων ἐδημιούργησε τὸν διάλογον ὡς ἔργον τέχνης καὶ φιλοσοφίας ἐράμιλλον πρὸς τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν. Τὸν πλατωνικὸν διάλογον τὸν χαρακτηρίζει δύναμις ἀπελευθερωτικὴ καὶ καθαριστικὴ τοῦ πνεύματος. Ὁ «μὴ εἰδώς», ὁ Σωκράτης, συνειδητοποιεῖ τὴν ἀπορίαν καὶ ἄγνοιαν εἰς τὸν συνομιλητὴν του καὶ ἔτσι τὸν προετοιμάζει νὰ δεχθῆ τὸν σπόρον τῆς φιλοσοφίας. Πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἷα ἡ σχέσις τοῦ ἔργου τῆς τέχνης καὶ τῆς φυσικῆς ζωῆς, ἡ αὐτὴ σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ πλατωνικοῦ καὶ σοκρατικοῦ διαλόγου. Τὸ ἔργον τέχνης ἔχει πληρότητα, αὐτάρκειαν καὶ ἀνήκει, πέραν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, εἰς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος. Ὁ σοκρατικὸς διάλογος θὰ ἦτο κατ' ἀνάγκην ἀποσπασματικὸς καὶ αἰ ἀφορμαί του θὰ ἦσαν τυχαῖαι. Ὁ Σωκράτης, λέγει ὁ Ξενοφῶν, ἠρώτα τοὺς πολιτικούς, τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς τεχνίτας περὶ τοῦ ἔργου των. Ὁ Πλάτων ἐκλέγει τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χώρους, ὅπου διαδραματίζονται οἱ διάλογοί του. Ἡ τέχνη δὲν δέχεται τίποτε τὸ τυχαῖον. Λέν εἶναι τυχαῖον τὸ

γεγονός ότι ο Πλάτων τοποθετεί τον Εὐθύδημον και τὸ κύριον μέρος τοῦ Λύσιδος εἰς τὸ ἀποδυτήριον τῆς παλαίστρας. Πρόκειται ἀκριβῶς περὶ πνευματικῆς ἀσκήσεως και περὶ πνευματικῆς ἀπογυμνώσεως. Τὴν εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἀπογυμνώσεως ἀγαπᾷ ἰδιαίτερος ὁ Πλάτων. Ὁ τόπος τῶν πλατωνικῶν διαλόγων ἔχει πάντοτε συμβολικὴν σημασίαν. Ἡ γνώμη τοῦ Πρόκλου ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι εὐστοχος. «Τὰ προοίμια τῶν πλατωνικῶν διαλόγων συνάδει πρὸς τοὺς ὅλους αὐτῶν σκοπούς». Ὁ συμβολισμὸς τῶν πλατωνικῶν διαλόγων εἶναι ὅμως ἀκόμη γενικώτερος. Συχνὰ τὸ τέλος τοῦ ἑνὸς προσιωνίζει τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄλλου. Οἱ διάλογοι παρ' ὅλην τὴν αὐτάρκειάν των δὲν ἀποτελοῦν παρὰ τομὰς τοῦ ἑνὸς μεγάλου διαλόγου, ὃ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος. Οὕτω χαρακτηρίζομεν τοὺς πρώτους διαλόγους ὡς ἀπορητικούς, θεωροῦμεν ὡς ἐνότητα τὴν Πολιτείαν, τὸν Τίμαιον και τὸν Κριτίαν. Ἐπίσης ἄλλην ἐνότητα ἀποτελοῦν οἱ Θεαίτητος, Σοφιστής και Πολιτικός.

Ὁ σωκρατικὸς προφορικὸς διάλογος ὡς ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας ἴσταται μεταξὺ ἀπλῆς φυσικῆς διμλίας και τοῦ πλατωνικοῦ γραπτοῦ διαλόγου. Ὁ Σωκράτης πρῶτος εἶδε ὅτι ἡ ζωὴ γενικῶς και εἰδικῶς τοῦ πνεύματος εἶναι διαλογικὴ. Οὕτω ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα εἰς τὴν ρίζαν του. Ἡ ἐπιστροφή αὕτη τοῦ πνεύματος εἰς τὰς ἀρχάς του σημαίνει τὸ ὅλον ἔργον τῆς φιλοσοφίας. Μία μορφή διαλόγου προὔπηρχε τοῦ Σωκράτους κυρίως εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν και ἐντὸς τῆς πόλεως και ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. Τοῦτο ἦτο ἕνα προηγουμένον. Ἀλλὰ ἡ σττροφή τοῦ πνεύματος εἰς τὴν πρωταρχὴν του εἶναι ἔργον τοῦ Σωκράτους. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἦτο ἀπλῶς διανοητικόν, ὅπως ἴσως νομίζομεν ἡμεῖς σήμερον, ἦτο συγκλονιστικὸν βίωμα τῆς ὅλης ὑπάρξεως τοῦ φιλοσόφου. Ἡ προσωπικότης αὐτοβεβαιώνεται ἐδῶ τώρα διὰ τὸ εἶναι της, ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὰς κατὰ παράδοσιν και κατὰ φύσιν δεσμεύσεις και ζητεῖ τὴν ἐσωτερικὴν της ἐλευθερίαν.

Συνειδητοποιεῖ τὴν μοναδικότητα, τὴν τραγικότητα καὶ τὴν ὑπευθυνότητα τῆς ζωῆς. Ἡ ζωὴ συνειδητοποιεῖ τώρα τὸν ἐπέκεινα τῆς φύσεως καὶ παραδόσεως χῶρον τοῦ πνεύματος. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι πού μᾶς ἐλκύει τόσον εἰς τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους. Ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος νομίζομεν ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἐνσώματον τὸν Σωκράτη, ταυτοχρόνως αἰσθανόμεθα ὅτι ὁ Σωκράτης ἴσταται ἐπέκεινα ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ζωὴν. Ὁ Σωκράτης εἶναι παρὼν καὶ ταυτοχρόνως εἶναι ὑπερβατικός. Ἡ γοητεία τοῦ διαλόγου ἔρχεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπερβατικότητα, τὴν ὑπερνίκησιν τῆς ζωῆς. Τὸ πνεῦμα εἰσχωρεῖ τώρα εἰς τὸ βάθος του, ἀνοίγει τὸν ἐσωτερικόν του χῶρον καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔχει τὴν θέαν τῆς ὅλης ζωῆς. Ὁ ἐμπειρικὸς διάλογος τῆς πολιτικῆς γίνεται τώρα φιλοσοφικὸς διάλογος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Ὁ ἄνθρωπος συνειδητοποιεῖ τὴν διαλογικὴν κίνησιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὅλης ζωῆς. Τοῦτο τὸ γεγονὸς συνετέλεξε τόσον τὸν Πλάτωνα ὥστε νὰ τοῦ γεννήσῃ μόνιμον ἀμφιβολίαν διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ γραπτοῦ λόγου. Ὁ Πλάτων δὲν ἔκαψε μόνον τὴν τραγωδίαν του, δταν ἐγνώρισε τὸν Σωκράτη, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἤρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν ὅλην ἀξίαν τοῦ γραπτοῦ λόγου. Ὅπως ὁ αἰσθητὸς κόσμος εἶναι σύμβολον τοῦ νοητοῦ, οὕτω καὶ ὁ γραπτὸς λόγος εἶναι εἰκὼν τοῦ προφορικοῦ καὶ αὐτὸς πάλιν εἶναι εἰκὼν τοῦ ἐνδιαθέτου. Ὁ προφορικὸς λόγος πηγάζει ἀπὸ τὴν ἄμεσον ἐπικοινωνίαν τῶν διαλεγομένων καὶ εἶναι ὁ ἀνώτατος βαθμὸς συνεννοήσεως, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἀπὸ τὴν συνείδησιν τοῦ ἐπέκεινα, τοῦ ὑπερβατικοῦ, ὁ αἰσθητὸς κόσμος καὶ ἡ ζωὴ γίνονται διαφανῆ. Τὴν διαφάνειαν αὐτὴν προσλαμβάνει τώρα καὶ ἡ γλῶσσα. Τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ ἕδαφος τῆς διαλεκτικῆς, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ θέα τῶν αἰσθησεων ἀλλὰ ἡ θέα τοῦ πνεύματος. Αὐτὴ εἶναι ἡ παράδοξος δύναμις τῆς διαλεκτικῆς, ὅτι ἀκριβῶς, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴν θέαν

τῶν αἰσθήσεων, ρίπτει πλήρες φῶς εἰς τὸν κόσμον τοῦ αἰσθητοῦ.

Διαλεκτικὴ καὶ διάλογος ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος φαίνεται ὅτι μειώνουν τὴν ἀξίαν τοῦ γραπτοῦ λόγου, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο προσδίδουν εἰς αὐτὸν τὴν πραγματικὴν του θέσιν καὶ ἀξίαν. Ὁ γραπτὸς διάλογος ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τοῦ προφορικοῦ διαλόγου καὶ τῆς διαλεκτικῆς χαρακτηρίζεται ὡς παγκάλη παιδιὰ. Ταυτοχρόνως ὁ πλατωνικὸς διάλογος εἶναι τὸ μοναδικὸν εἶδος βιβλίου τὸ ὁποῖον ἀναιρεῖ τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ βιβλίου, διότι μεταφέρει τὴν διαλογικὴν κίνησιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου. Τοῦτο ἐπιβεβαιώνει τὴν πεποίθησιν τοῦ Πλάτωνος, ἣ ὁποία ἀνάγεται εἰς τὴν σωκρατικὴν παρουσίαν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐτοίμη γνῶσις, ἣ ὁποία νὰ μεταγγίζεται ἀπὸ ψυχὴν εἰς ψυχὴν, ἀλλὰ ὅτι ὑπάρχει μόνον τὸ φιλοσοφεῖν, τοῦ ὁποίου ἡ στάθμη ρυθμίζεται πάντοτε ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν διαλεγομένων. Οὕτω τὸ φιλοσοφεῖν εἶναι πάντοτε νέον, ἐκκινεῖ πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἐτοίμη φιλοσοφικὴ γνῶσις ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τῆς διαλεκτικῆς θὰ ἦτο νεκρὰ ὑπόθεσις. Ἡ φιλοσοφία συμφύτως πρὸς τὸ ὄνομά της εἶναι κίνησις τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ εἶναι ἀγωνιστικὴ. Ὁ διάλογος καὶ ἡ διαλεκτικὴ παρέχουν τὴν ἀσφάλειαν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος. Μόνον μὲ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνανεώνεται τὸ ὑψηλὸν νόημα τῆς ζωῆς καὶ νὰ προστατεύεται ἀπὸ τὰς δυνάμεις αἱ ὁποῖαι τὸ ἀπειλοῦν καὶ τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρῶσιν κανεὶς γενικῶς ὡς σοφιστικὴν.

Ὁ Σωκράτης δὲν νοεῖται δίχως τοὺς ἀντιθέτους τύπους, τὸν Καλλικλῆ καὶ τὸν Πρωταγόρα. Ὁμοίως καὶ ἡ φιλοσοφία δὲν ζῆ δίχως τὴν ἀντίθεσίν της. Εἶναι γνώρισμα τῆς πλατωνικῆς διαλεκτικῆς ὅτι ἡ παρουσία της εἰς τὴν ζωὴν προέρχεται διαλεκτικῶς ἀπὸ τὴν ἀντίθεσίν της. Τὸ ἀγαθὸν τὸ ἐπιδιώκομεν ἐξ αἰτίας τῆς παρουσίας τοῦ κακοῦ, τὸ ἀθάνατον ἐξ αἰτίας τοῦ θνητοῦ, τὴν γνῶσιν ἐξ αἰτίας τῆς

ἀγνοίας. Τὸ ταυτὸν καὶ τὸ ἕτερον εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθοῦν δίχως ἀμοιβαιότητα.

Ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ σοφιστὴς εἶναι παραδείγματα τοῦ ταυτοῦ καὶ τοῦ ἑτέρου. Ἰόσον ἀληθὲς εἶναι τοῦτο, ὥστε καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ σοφιστὴς, ἡ φιλοσοφία θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἐπινοήσῃ ὡς τὸν ἀντίποδά της. Ἡ διαλεκτικὴ εἶναι κατὰ βάθος ἀντίθετος πρὸς τὴν νίκην, ὁ ἀγὼν εἶναι ἡ οὐσία της. Ἡ διαλεκτικὴ ἔντασις διατηρεῖ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν ζωὴν. Ὁλητὴ ἢ πλατωνικὴ φιλοσοφία στηρίζεται εἰς αὐτὴν τὴν διαλεκτικὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ φιλοσόφου καὶ τοῦ σοφιστοῦ. Ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Ἀγάθων, ὁ Καλλικλῆς καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι πλάσματα τῆς ἀντιθετικῆς διαλεκτικῆς δυνάμεως τοῦ Πλατωνικοῦ πνεύματος. Ἀκόμη καὶ ὁ Πλατωνικὸς Σωκράτης, ὅσα κοινὰ σημεῖα καὶ ἂν ἔχη πρὸς τὸν ἱστορικὸν Σωκράτη, εἶναι πλάσμα τῆς πλατωνικῆς διαλεκτικῆς. Ἡ ζωὴ εἶναι εἰς τὴν οὐσίαν της διαλεκτικὴ. Ἡ θέσις δημιουργεῖ τὴν ἀντίθεσιν. Ὅτι ὅμως εἰς τὴν ζωὴν εἶναι ἀποσπασματικόν, τοῦτο ἡ φιλοσοφία τὸ ἀναπτύσσει εἰς τὴν πληρότητα. Πρωταγόρας καὶ Σωκράτης παρουσιάζουν τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν εἰς τὴν πληρότητά της. Ἐτοιμος γραπτὸς λόγος, ὅπως κομίζει αὐτὸν ἡ σοφιστικὴ, καὶ ἐνεργὸς, προφορικὸς λόγος, ὅπως εἰσάγει αὐτὸν ὁ Σωκράτης, εἶναι ἀντιθέσεις. Ἡ ἀληθινὴ ὅμως ἀξιολόγησις τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου γίνεται ἀπὸ τὴν πλατωνικὴν διαλεκτικὴν, ἡ ὁποία κατακρίσκει καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον, ἀλλὰ ἀνάγει τὸν γραπτὸν εἰς τὸν προφορικὸν καὶ μεταφέρει τὴν διαλογικὴν κίνησιν τοῦ προφορικοῦ εἰς τὸν γραπτόν, ὁ ὁποῖος τώρα ὡς διάλογος γίνεται εἰκὼν τοῦ προφορικοῦ. Ἀπαξ διεσαλεύθη ἡ στερεοτυπία τῆς γλώσσης ἀπὸ τὸ κίνημα τῶν Σοφιστῶν, ἡ διαλογικὴ τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Πλάτωνος, κινούμεναι ἀπὸ τὴν αὐτοβεβαίωσιν τοῦ πνεύματος, ἔρχονται νὰ ἀξιολογήσουν τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν προορισμὸν της ἀπὸ νέαν σκοπιάν.

Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τὸν μῦθον. Ἡ σοφιστική διεσάλευσσε τὴν στερεότητα τοῦ παλαιοῦ μύθου. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ μύθου ἦταν πλέον ἀδύνατος, διότι ἡ αὐτοσυνειδησία τοῦ πνεύματος μὲ τὴν διαλογικὴν καὶ τὴν διαλεκτικὴν ὑπερνικᾷ τὰ ὅρια τῆς παλαιᾶς μυθικῆς φαντασίας. Ὁ λόγος εἶναι τώρα τὸ ἀντίθετον τοῦ μύθου. Ὁ μῦθος εἶναι εἰκὼν, εἶναι ἱστορία, ἐνῶ ὁ Λόγος εἶναι σχέσις ἐννοιῶν. Ὁ μῦθος εἶναι κατὰ βάθος ψεῦδος, ἐνῶ ὁ λόγος εἶναι ἀλήθεια. Ὁ ποιητής, λέγει ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Φαίδωνα, ποιεῖ μύθους, ὄχι λόγους. Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὅπως καὶ ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἀπεσπίασθη ἀπὸ τὸν μῦθον, ὁ ὁποῖος ἐκάλυπτε μὲ τὰς μορφάς του ὅλην τὴν πραγματικότητα. Ὅσον προχωρεῖ ἡ φιλοσοφία, τόσον ὑποχωρεῖ ὁ μῦθος, ἕως ὅτου φθάνομεν εἰς τὴν σοφιστικὴν, ὅπου καταστρέφεται ὁ μῦθος. Διὰ τὴν σοφιστικὴν ὁ μῦθος εἶναι ἀπλοῦν προηγούμενον τοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος τώρα θεωρεῖ τὸν μῦθον ἀνάξιον προσοχῆς ἢ τὸ πολὺ ὡς ἀπηρχαιωμένην μορφήν τοῦ πνεύματος. Μὲ τὴν λογικὴν διαφώτισιν ὁ μῦθος χάνει τὴν ἀξίαν του.

Τὸ παράδοξον ὅμως εἶναι ὅτι εἰς τὸν Πλάτωνα ἀναπτύσσεται νέα μορφή μύθου, ἐνῶ θὰ ἀνέμενε κανεὶς τώρα, ὅποτε ὁ λόγος φθάνει εἰς τὴν ἀκμὴν του, νὰ γίνῃ ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἐξόφλησις τοῦ μύθου. Κατὰ διαλεκτικὴν ὅμως ἀναγκαιότητα τώρα, ὅποτε ὁ Λόγος ἐφθασε εἰς τὴν ἀκμὴν του, προκαλεῖ τὴν παρουσίαν ἐνὸς νέου μύθου, ἀπηλλαγμένου ἀπὸ τὴν ἀπλοϊκότητα τοῦ ἀρχαίου μύθου. Τώρα γεννᾶται ὁ φιλοσοφικὸς μῦθος. Ὅπως ὁ γραπτὸς λόγος ἔγινε εἰς τὸν Πλάτωνα διαλογικός, διὰ νὰ εἰκονίξῃ τὸν προφορικὸν καὶ ἐνδιάθετον, οὕτω καὶ ὁ μῦθος γίνεται τώρα εἰκὼς μῦθος, ἑταῖρος τοῦ λόγου, διὰ νὰ εἰκονίξῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐξ ἄλλου, ὅπως ἡ γλῶσσα περιορίζει τὴν ἐσωτερικὴν πνευματικὴν θέαν τῆς ἀληθείας, οὕτω καὶ ὁ μῦθος περιορίζει τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας του ἀτερμάτιστος. Ὁ μῦθος εἶναι κατὰ βάθος ἡ εἰρωνικὴ ἀντίθεσις τοῦ λόγου. ἔχει ὅμως τὸ χάρισμα τοῦ πεπερασμένου, τὴν ἐποπτικότητα, τὸν συμβολισμόν καὶ τὴν

διαφάνειαν, ἢ ὁποῖα χαρακτηρίζει ὅλην τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος. Ἄλλα καὶ ὅλος ὁ αἰσθητὸς κόσμος γίνεται τώρα μὲ τὴν διαλεκτικὴν διαφανήσ.

Ἐπάρχει ἡ τάσις σήμερον νὰ βλέπη κανεὶς εἰς τὸν Πλάτωνα περισσότερον τὸν μυθοποιὸν καὶ ὀλιγώτερον τὸν διαλεκτικὸν καὶ τὸν φιλόσοφον. Τοῦτο ὅμως εἶναι πλάνη, διότι δίχως τὴν διαλεκτικὴν, δίχως τὸν λόγον τῆς διαλεκτικῆς δὲν ὑπάρχει ὁ πλατωνικὸς μῦθος. Δὲν εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κατὰ τὰλλα ἄμυθος Σωκράτης γίνεται ὁ φορεὺς τοῦ πλατωνικοῦ μύθου. Καὶ κάτι περισσότερον ἀκόμη: ὅτι μυθοποιεῖται καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Ὁ Σωκράτης ἀκριβῶς ὡς παρουσία εἰκονίζει τὴν ἀθανασίαν τοῦ Λόγου, ὅπως τὸ ἄγαλμα εἰκονίζει τὴν ἀθανασίαν τοῦ Θεοῦ. Ὅμως ἡ εἰκόνισις αὐτὴ τῆς ἀληθείας ἐν χρόνῳ εἶναι μῦθος, διότι ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν οὐσίαν της δὲν εἰκονίζεται. Ὅμως ἡ ζωὴ εἶναι πεπερασμένη καὶ συνεπῶς ἔγκειται εἰς τὴν φύσιν της νὰ εἶναι εἰκὼν τοῦ ἀπολύτου. Ὅτι ἀκριβῶς γίνεται εἰς τὸν κοινὸν ἄνθρωπον ἀποσπασματικῶς, τοῦτο γίνεται εἰς τὸν Σωκράτη εἰς ὅλην τὴν πληρότητα. Ὁ Σωκράτης εἰκονίζει τὴν ἀλήθειαν, εἶναι πεπερασμένον σύμβολον τῆς ἀληθείας μὲ μόνιμον σημασίαν. Ὅμως δὲν εἶναι ὅ,τι φαίνεται. Ὁ Σωκράτης εἰρωνεύεται ἑαυτὸν ἤδη μὲ τὴν ἀντίθεσιν τῆς ἐξωτερικῆς δυσμορφίας του καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ του κάλλους. Συμβολίζει κάτι ἄλλο ἀπὸ ὅ,τι ἀπλῶς φαίνεται. Οὕτω καὶ ἡ ἄγνοιά του συμβολίζει τὴν γνῶσιν, ἡ ζωὴ του συμβολίζει τὸν θάνατον, εἶναι μελέτη θανάτου.

Δὲν ἀφιστάμεθα τῆς ἀληθείας, ἂν εἴπωμεν ὅτι πᾶσα ἐποχὴ ἔχει τὸσον μῦθον ὅσην διαλεκτικὴν ἔχει. Ἡ ἐποχὴ μας θεωρεῖται ἄμυθος καὶ εἶναι πράγματι, ἂν συγκριθῇ μὲ ἄλλας ἐποχὰς τῆς ἱστορίας. Νὰ ζητῇ ὅμως κανεὶς τὸν μῦθον χωριστὰ ἀπὸ τὴν διαλεκτικὴν εἶναι ὡς εἰς τὸ νὰ ζητῇ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν μαγείαν. Ἡ ἐποχὴ μας ὑπέστη καὶ ὑφίσταται τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὴν κακὴν μυθολογίαν

καὶ ἐσχατολογία ἀυτοῦ τοῦ εἴδους. Ὁ ἀπειλητικὸς λόγος τοῦ Μάρξ ὅτι «οἱ φιλόσοφοι ἠρμήνευσαν ἀπλῶς τὸν κόσμον, ἐνῶ τὸ προέχον εἶναι νὰ τὸν μεταβάλωμεν», πρὸερχεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς μυθολογίας καὶ ἐσχατολογίας, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομα τῆς διαλεκτικῆς. Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ πολιτικὴ ταυτίζονται ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς μυθολογίας καὶ ἡ ἀπειλή εἶναι ἡ καταστροφή τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διαλεκτικῆς — ἐν ὀνόματι τῆς διαλεκτικῆς. Ἡ διαλεκτικὴ, ἡ ὁποία εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι ἡ ἐλευθέρη ἀσκήσις καὶ ἡ ὑψίστη λειτουργία τοῦ νοῦ, μεταβάλλεται ἀπὸ τὰς συγχρόνους μυθολογίας εἰς ἀπλῆν αἰτιότητα, εἰς ὄργανον πρὸς θεμελίωσιν τοῦ ἐκάστοτε ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ἡ διαλεκτικὴ γίνεται Σοφιστικὴ. Ἡ σωκρατικὴ διαλογικὴ καὶ ἡ πλατωνικὴ διαλεκτικὴ, τὰ πλέον ἡμερᾶ καὶ ἄνετα φανερωματὰ τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὸν τυφλὸν μηχανισμόν τῆς διαλεκτικῆς τῶν πραγμάτων. Ἡ ἐλευθερία μεταβάλλεται εἰς ἀναγκαιότητα καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἱστορικῆς του δημιουργίας ὑψώθη πέραν τῆς φύσεως, διὰ νὰ κατανοήσῃ καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν, γίνεται τῶρα ἀσήμαντον ἐπιγέννημα αὐτῆς τῆς «διαλεκτικῆς» ἀναγκαιότητος, ἡ ὁποία ἀναλίσκει τὰ πάντα. Τὸ ἐπίμετρον εἶναι ὅτι ὁ μῦθος αὐτὸς ἐξαιρεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὰ πάντα ἀναλίσκον πῦρ τῆς διαλεκτικῆς. Τόση εἶναι ἡ δίψα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἀπόλυτον, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ταυτοχρόνως ἀρνεῖται ἐν ὀνόματι τῆς διαλεκτικῆς, ὥστε νὰ περιτυλίσσεται συνεχῶς εἰς τὰ δίκτυα τοῦ μύθου. Ὁ ἀκρατὴς αὐτὸς μῦθος ἠνθῆσε εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη ἀπεδεσμεύθη τελείως ἀπὸ τὰς μεταφυσικὰς προϋποθέσεις, ὅτε ὁ νοῦς ἐγκατέλειπε τὸν χῶρον τῆς ὑπερβατικότητος, τὸν ὁποῖον εἶχε ἀνοίξει ἔπειτα ἀπὸ τόσας πνευματικὰς πλάνας. Δηλαδή τὸ μεταφυσικὸν κενὸν τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη τὸ ἐκάλυψεν ὁ νεότευκτος «μῦθος» τῆς μηχανικῆς διαλεκτικῆς. Οὕτω ἡ διαλεκτικὴ πορεία τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολι-

τείαν περιγράφει ὡς ἔξοδον τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σπήλαιον καὶ ἔννοδον πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, κατήντησε ἐπιστροφή τοῦ πνεύματος εἰς τὸ σπήλαιον τῶν σκιῶν καὶ τῶν φαντασιμάτων.

Ὁ Πλάτων διακρίνει τέσσαρα στάδια τῆς γνώσεως τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μίαν διαλεκτικὴν ἀκολουθίαν. Ἀντικειμενικῶς τὰ στάδια συμβολίζονται μὲ τὰ ὀνόματα, τὰ αἰσθήματα, τὰς ἐννοίας καὶ τὰς ιδέας. Ὑποκειμενικῶς ἐκφράζονται ὡς εἰκασίαι, αἰσθησις, διάνοια καὶ νόησις. Ἡ εἰκὼν τοῦ σπηλαίου τῆς πολιτείας συμβολίζει τὴν διαλεκτικὴν τῶν σταδίων αὐτῶν τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποῖα διακρίνει αὐτὰ τὰ στάδια, εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνη ἡ ὁποῖα κινεῖται πνευματικῶς ἀπὸ τὸ ἓνα ἐπίπεδον εἰς τὸ ἄλλο. Οὕτω, ἔκτος τοῦ χωρισμοῦ ὑπάρχει καὶ ἡ μέθεξις, ἔκτος τοῦ νόμου τῆς ἀντιθέσεως ὑπάρχει καὶ ἡ σύμπτωσις τῶν ἀντιθέτων. Ἐκτὸς τῆς ὄντολογικῆς ὑπάρχει καὶ ἡ δυναμικὴ πλευρὰ εἰς τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, καὶ αὐτὴν τὴν ἐκφράζει ὁ ἔρως τῆς ψυχῆς. Τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς συνδέεται μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ εἶναι. Τὸ εἶναι συμβολίζει τὸν νόμον, ἡ ψυχὴ συμβολίζει τὴν κίνησιν, τὴν δύναμιν. Τὰ στάδια τῆς εἰκασίας καὶ τῆς αἰσθήσεως εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀναγκαιῶς, ἀλλὰ πρέπει κάποτε ἡ ψυχὴ νὰ τὰ ὑπερνικήσῃ, ἄλλως ἡ γνώσις δὲν ἐλευθερώνεται. Τὰ στάδια τῆς διανοίας καὶ τοῦ νοῦ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸν νοητὸν κόσμον, ὅπως τὰ στάδια τῆς εἰκασίας καὶ τῆς αἰσθήσεως εἰς τὸν αἰσθητόν. Τὸ τρίτον στάδιον ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα *διάνοια* καὶ ἐκφράζεται κατ' ἔξοχὴν ἀπὸ τὰ μαθηματικά. Τὸ τέταρτον εἶναι ὁ καθαρὸς νοῦς. Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς διανοίας καὶ νοῦ εἶναι κλαστικός. Ὁ Κάντ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε τὸν χωρισμὸν αὐτὸν εἰς τὴν γερμανικὴν φιλοσοφίαν. Χωρίζει καὶ αὐτὸς τὴν ἀνωτέραν γνωστικὴν ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου εἰς διάνοιαν, *Verstand*, καὶ νοῦν, *Vernunft*. Ὁ ἐμπειρικός πιστεύει ὅτι δύναται νὰ φθάσῃ εἰς γενικὰς παραστάσεις διὰ τῆς λεγομένης ἀφαιρέσεως, καὶ ἀπὸ τὰς εἰδικὰς περιπτώσεις εἰς τοὺς νόμους, ἀντιθέτως ὁ διανοητικός, ὁ μα-

θηματικός σκέπτεται ἀπαγωγικῶς, ἀφορμᾶται ἐκ τοῦ γενικοῦ καὶ κατέρχεται εἰς τὸ εἰδικόν. Τέλος ὁ διαλεκτικός ἀνάγει τὰς ὑποθέσεις τοῦ διανοητικοῦ εἰς τὰς βασικὰς κατηγορίας τοῦ πνεύματος, τὰς ιδέας, καὶ αὐτὰς εἰς τὸ ἀνυπόθετον, τὴν ιδέαν τοῦ ἀγαθοῦ.

Μὲ τὸν δυναμικὸν παράγοντα τῆς ψυχῆς ὁ Πλάτων κατῴρθωσε νὰ συναιρέσῃ τὴν βασικὴν ἀντίθεσιν ἢ ὁποῖα ἐγεννήθη εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας μεταξὺ Ἡρακλείτου καὶ Παρμενίδου. Ὁ Ἡράκλειτος ἐξαγγέλλει τὴν διαλεκτικὴν σύμπτωσιν τῶν ἀντιθέτων. Ὁδὸς ἄνω καὶ κάτω μία καὶ ἡ αὐτή. Διόνυσος καὶ Ἄδης, ζωὴ καὶ θάνατος εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό. Ὁ Παρμενίδης ἐξ ἄλλου ἀκριβοῦται αὐτὴν τὴν ταύτισιν διότι, λέγει, αἶρει τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως. εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἀλήθεια καὶ γνώμη δὲν συμπίπτουν, ἀλλὰ ἀποκλείει τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Πλάτωνος δὲν αἶρει τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως, ἀλλὰ εἰσάγει τὴν μέθεξιν τῆς κατωτέρας βαθμίδος τοῦ εἶναι καὶ τῆς γνώσεως εἰς τὴν ἀνωτέραν, εἰσάγει τὴν κοινωνίαν μεταξὺ τῶν δύο. Μὲ ἄλλους λόγους ἢ κατανόησις τοῦ γίνεσθαι ἔρχεται ἀπὸ τὸ εἶναι. Ὁ δρόμος πρὸς τὸ εἶναι ἔχει ὡς ἀφρητηρίαν τὸ γίνεσθαι. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἔργον τῆς διαλεκτικῆς ὅτι δικαίῳνει ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς γνώσεως καὶ τοῦ εἶναι.

Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ εἰς τὸν Πλάτωνα ἔγινε διὰ νὰ φανῇ ἓνα πρᾶγμα: ὅτι ἡ πηγὴ τῆς διαλεκτικῆς εἶναι ὁ νοῦς καὶ ὄχι ἡ τυφλὴ πραγματικότητα. Ὅλη ἡ φιλοσοφία εἶναι ἔκφρασις αὐτῆς τῆς προσπαθείας τοῦ πνεύματος, νὰ συνθέσῃ ἐνιαίαν γνωστικὴν εἰκόνα περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ εἶναι. Τί εἶναι ὅμως νοῦς, τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῇ μὲ μερικοὺς ὀρισμούς. Μόνον ἀπὸ τὴν ὅλην διαλεκτικὴν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, βλέπομεν ποῖαν συγκεκριμένην μορφήν ἔλαβεν ὁ νοῦς εἰς τὸν Πλάτωνα. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ κάθε ἄλλο σύστημα. Τί εἶναι νοῦς κατὰ Πλωτῖνον καὶ Ἐγγεγον φαινεται ἀπὸ τὴν ὅλην ἀνάπτυξιν τῶν συστημάτων αὐτῶν.

“Ομως υπάρχουν ὠρισμένοι γενικοί χαρακτηρισμοὶ τοῦ νοῦ. Ὁ νοῦς γνωρίζει τὰ ὄριά του καὶ τὸν διακρίνει ἢ σωφροσύνη. Ὁ νοῦς τείνει εἰς τὴν ἐνότητα δίχως ποτὲ νὰ γίνεται δογματικὸς ἢ ἐμπαθής. Ὁ νοῦς δὲν ζητεῖ μίαν οἰανδήποτε ἐνότητα ἀλλὰ τὴν ἐνότητα, τὴν μοναδικὴν καὶ πραγματικὴν, εἰς τὴν ὅποίαν νὰ συναιροῦνται ὅλα.

Τοῦτο ὅμως σημαίνει ὅτι ὁ νοῦς εἶναι συστηματικὸς δίχως ὅμως ποτὲ νὰ κλείη τὸ σύστημά του, διότι τότε φθάνει εἰς τὴν αὐτοκαταστροφήν του. Ὁ νοῦς εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν του ἐναντίον πάσης αὐθεντίας. Οὐδέποτε παραιτεῖται τοῦ δικαιώματος νὰ ἐρωτᾷ. Ἄν ἐρραιρέσωμεν ἀπὸ τὸν νοῦν τοῦτο τὸ δικαίωμα, τότε αἴρομεν τὴν φύσιν τοῦ νοῦ. Ἐποτε δὲν εἶναι ξένον εἰς τὸν νοῦν, ὅσον ἀντίθετον καὶ ἂν εἶναι τοῦτο. Καὶ τὸ ὅπως ἀλλότριον πρὸς αὐτὸν ἐλκύει τὸν νοῦν. Ὁ νοῦς ζητεῖ νὰ δώσῃ λογικὴν μορφήν ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ἄλογον, ἂν καὶ οὐδέποτε ταυτίζει ἑαυτὸν πρὸς ἐκεῖνο. Ὁ νοῦς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς τάξεως.

Ἐλέχθη ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ θεωρία τῶν κατηγοριῶν, τῶν βασικῶν μορφῶν τοῦ νοῦ, καὶ τίποτε ἄλλο. Τοῦτο εἶναι ὑπερβολή. Ἡ θεωρία τῶν κατηγοριῶν τοῦ νοῦ εἶναι μία ἀποσις ὑπὸ τὴν ὅποίαν ἐμφανίζεται τὸ ὅλον τῆς φιλοσοφίας. Ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι ἡ πλέον σημαντικὴ.

Ἡ ἐποχὴ μας ἔχει τεράστιον πλοῦτον γνώσεων πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Αἱ κατακτήσεις της εἶναι πράγματι ἀξιοθαύμαστοι. Ὁμως εἶναι ἐποχὴ κρίσεως. Δὲν κατώρθωσε ἀκόμη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ σαφήνειαν περὶ τοῦ συστήματος τῶν κατηγοριῶν, διὰ τῶν ὁποίων σκέπτεται. Τὸ πρόβλημά μας εἶναι πῶς θὰ ἀποκτήσωμεν σαφήνειαν διὰ τὰς βασικὰς ἀρχάς. Ποῖαι εἶναι αἱ κατηγορίαι τοῦ νοῦ μας; Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι, ἐνῶν ἀσκοῦμεν τοὺς βασικοὺς τρόπους τοῦ νοῦ, δὲν ἔχομεν τὴν πλήρη διαλεκτικὴν θεώρησίν των. Ἐμμεθα ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας. Καὶ ἐρωτῶμεν πάλιν ἐξ ἀρχῆς τ ἰ ἔ σ τ ἰ ν;

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ¹

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἢ μᾶλλον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῶν Ἑλλήνων ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν ὁ Περικλῆς ἀπὸ τὴν πανώλη, ἡ ὁποία ἐμάστιζε τότε τὴν πόλιν. Κατὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ αὐτοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε τὸ λαμπρότερον οἰκοδόμημα τοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν, ἐγεννήθη ὁ Πλάτων. Ὅταν λοιπὸν ἡ πολιτικὴ δόξα τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἤρχισε νὰ σβύνη, ἐγεννήθη ἡ φιλοσοφικὴ τῆς δόξα. «Ἡ γλαῦξ τῆς Ἀθηναίας», λέγει ὁ Ἐγγελος, «ἀρχίζει τὸ πέταγμά της, ὅταν ἐπέρχεται τὸ λυκόφως», δηλαδή ἡ φιλοσοφία ἔρχεται ἀργὰ εἰς τὴν ζωὴν. Πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἔντονος παλμὸς τῆς ζωῆς διὰ νὰ ὑπάρξῃ φιλοσοφία. Οὔτε εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ μορφή τοῦ Σωκράτους ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποίαν διασαλεύονται ἀπὸ τὴν σοφιστικὴν τὰ ἀντικειμενικὰ μέτρα τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς.

Καὶ ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Πλάτων κατάγονται ἀπὸ ἀρχοντικὰ γένη τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὸ δένδρον τῶν γενεῶν τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν ἀνήκει ὁ Περικλῆς. Εἰς τὸ δένδρον τῶν γενεῶν τοῦ Σόλωνος ἀνήκει ὁ Πλάτων ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς

1. Ὁμιλία γενομένη ἐπὶ τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Πλάτωνος (7ῆ Ἰουλιανῶν 427 π. Χ.) κατὰ τὴν ἑκτακτὴν συνεδρίασιν τῆς Ἀκαδημίας, Ἀθηναίων τῆς 23ης Μαΐου 1960.

μητέρας του καὶ εἰς τὸ δένδρον τῶν γενεῶν τοῦ Κόδρου ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ πατέρα του.

Ἡ ἀριστοκρατικὴ ὅμως καταγωγὴ καὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ φιλοσόφου, ὅπως καὶ ἡ ταπεινὴ καταγωγὴ τοῦ Σωκράτους, ἐπισκιάζεται καὶ ὑπερνικᾶται ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκουν καὶ οἱ τρεῖς.

Εἶναι ἡ ἐποχὴ ὅπου θριαμβεῦει τὸ πνεῦμα ἀνεξαρτήτως καταγωγῆς. Ἡ ἐποχὴ τοῦ διαλόγου τοῦ πνεύματος. Τὸν διάλογον αὐτὸν ἐγκαινιάζει πρῶτος ὁ Περικλῆς εἰς τὴν πολιτικὴν, διάλογον μεταξὺ ἡγέτου καὶ πολιτῶν, καὶ εἰσάγει πρῶτος εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὁ Σωκράτης. Ἡ τραγωδία ὅμως εἶναι ἐκείνη ἢ ὁποῖα καθιέρωσε πρῶτη τὸν διάλογον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος.

Ἐχει παρέλθει μία ἑκατονταετία ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη ὁ Αἰσχύλος, ὁ γενάρχης τοῦ ἀττικοῦ πνεύματος, καὶ μία γενεὰ ἀφ' ὅτου ἔχει ἀποθάνει. Εἴμεθα εἰς τὸ ἔτος 427 π.Χ. ὅποτε ἐγεννήθη ὁ Πλάτων. Οἱ δύο ἄλλοι τραγικοὶ ζοῦν. Ὁ Σοφοκλῆς, ὁ ὁποῖος θὰ περάσῃ τὰ ἐνεῆντα, εἶναι τώρα 70 ἐτῶν, ὁ δὲ Εὐριπίδης 53 ἐτῶν. Ὁ δημιουργὸς τοῦ φιλοσοφικοῦ διαλόγου, ὁ Σωκράτης, κατὰ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Πλάτωνος εἶναι 42 ἐτῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι 23 ἐτῶν. Ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζεται νὰ παρουσιάσῃ τὸ πρῶτον τοῦ ἔργου εἰς τὸ θέατρον, εἶναι 18 ἐτῶν, ὁ Λυσίας εἶναι 18, ὁ δὲ Ἰσοκράτης εἶναι 10 ἐτῶν. Ὁ μέγας σοφιστὴς Πρωταγόρας εἶναι 58 ἐτῶν. Ὁ Θουκυδίδης τέλος εἶναι 28 ἐτῶν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, δηλαδὴ τὸ 427, ἔρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ σοφιστὴς Γοργίας εἰς ἡλικίαν 56 ἐτῶν ὡς πρεσβευτὴς τῆς πατρίδος του, τῆς πόλεως Λεοντῖνοι τῆς Σικελίας, καὶ μεταρρυθτεῖ εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ρητορικὴν, ἢ ὁποῖα ἐγεννήθη εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ καταπλήσσει τοὺς ἀκροατάς του εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ὀλυμπίαν μὲ πινυγυρικοὺς λόγους.

Ὁ ἔφηβος Πλάτων, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς λέγει εἰς τὴν

ἐβδόμην ἐπιστολήν του, ὅπου ὡς πρεσβύτης ἐποπτεύει τὴν πε-
 ρίοδον τῆς ζωῆς του ἀπὸ 20 - 40 ἐτῶν, βλέπει ὡς κύριον
 σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὴν πολιτικὴν. Ἡ καταγωγὴ του, ἡ
 κλίσις του καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ πέμπτου αἰῶνος προορίζουν
 τὸν νέον Πλάτωνα, ὅπως καὶ τὸν ἀδελφόν του Γλαύκωνα καὶ
 τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ γενικῶς ὅλους τοὺς νέους τῆς ἐποχῆς,
 διὰ τὴν πολιτικὴν. Ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι δι' αὐτοὺς ἐπάγ-
 γελμα, ἀλλὰ ἀποκλειστικὴ ἔκφρασις τῆς ὅλης ζωῆς ἢ μᾶλ-
 λον συμπίπτει ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς τὸν προορισμὸν τῆς ζωῆς.
 Δύο στενοὶ συγγενεῖς τοῦ Πλάτωνος, οἱ θεῖοι του Κριτίας
 καὶ Χαρμίδης, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα θὰ ἀπαθανάτιση ὁ
 ἴδιος εἰς τοὺς δμωνύμους διαλόγους του, εἶναι τὴν στιγμὴν
 αὐτὴν ἰσχυροὶ πολιτικοὶ ἄνδρες. Ὁ Κριτίας εἶναι ἡ κεφαλὴ
 τῶν τριάκοντα, ὁ δὲ Χαρμίδης ἓνας ἀπὸ τοὺς δέκα ἄνδρας,
 οἱ ὁποῖοι κυβερνοῦν τὰ πράγματα τοῦ Πειραιῶς. Ἡ δημο-
 κρατία ἔχει ἀνατραπῆ, ὁ στόλος τῆς Ἀθηναίων πολιτείας
 ἔχει ἠττηθῆ ἀπὸ τὸν Λύσανδρον, αἱ Ἀθηναῖοι ἔχουν παραδο-
 θῆ εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅμως νικηταὶ καὶ ἠττημένοι εὐρί-
 σκονται σχεδὸν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, δηλαδὴ εἰς τὸ
 ἀδιέξοδον. Ὡς πρὸς αὐτὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Πελοπον-
 νησιακοῦ πολέμου ἔχουν μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἀποτε-
 λέσματα τῶν συγχρόνων παγκοσμίων πολέμων. Ἐἴμεθα εἰς
 τὸ 404 π.Χ. Ὁ Πλάτων εἶναι 23 ἐτῶν. Ἴδου πῶς ἀφηγεῖ-
 ται ὁ ἴδιος τὰ πράγματα. «Ὅταν ἤμουν νέος ἔπαθα τὸ ἴδιον
 ποὺ παθαίνουν πολλοί. Ἐπίστευσα ὅτι μόλις γίνω κύριος τοῦ
 ἑαυτοῦ μου εὐθὺς θὰ πάω εἰς τὴν πολιτικὴν. Καὶ ἡ κατά-
 στασις τῶν πραγμάτων τῆς πόλεως εἰς τὸν καιρὸν μου ἔλαχε
 νὰ εἶναι ἡ ἀκόλουθη. Ἐπειδὴ πολλοὶ κατηγοροῦσαν τὸ τότε
 πολίτευμα, ἔγινε ἀνατροπὴ καὶ ἀρχηγοὶ τῆς ἀνατροπῆς ἦσαν
 πενήντα ἓνας ἄνδρες, ἑνδεκα εἰς τὴν πόλιν, δέκα εἰς τὸν
 Πειραιᾶ, οἱ ἄλλοι ὁμῶς τριάκοντα ἔγιναν ἀπόλυτοι ἄρχοντες
 ὅλων.

Ἀπ' αὐτοὺς λοιπὸν μερικοὶ ἔτυχε νὰ μοῦ εἶναι συγγενεῖς
 — καὶ γνωστοὶ — καὶ μὲ καλοῦσαν εὐθὺς νὰ λάβω μέρος

κ' ἐγὼ εἰς τὰ πράγματα ποῦ μοῦ ἐταίριαζαν. Καὶ καθόλου δὲν εἶναι νὰ θαυμάζη κανεὶς δι' ἐκεῖνο ποῦ ἐξ αἰτίας τῆς νεότητός μου ἔπαθα. Ἐπίστευσα δηλαδή ὅτι αὐτοὶ θὰ διοικήσουν τώρα τὴν πόλιν καὶ θὰ τὴν βγάλουν ἀπὸ τὴν ἀδικον ζωὴν καὶ θὰ τὴν ὀδηγήσουν εἰς δίκαιον τρόπον. Διὰ τοῦτο ἐπρόσεχα πολὺ μὲ τὸν νοῦν μου διὰ νὰ ἰδῶ τί θὰ κάμουν. Καὶ ἔβλεπα λοιπὸν ὅτι οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀπέδειξαν ὅτι τὸ προηγούμενον πολίτευμα ἦταν χρυσάφι καὶ διὰ τ' ἄλλα ἄλλὰ καὶ διότι τὸν ἀγαπημένον μου φίλον, τὸν πρεσβύτην Σωκράτη, διὰ τὸν ὁποῖον ἐγὼ δὲν θὰ ἐντρεπόμενα νὰ εἰπῶ ὅτι ἦταν ὁ περισσότερον δίκαιος τοῦ καιροῦ ἐκείνου, τὸν ἔστειλαν μαζί μὲ ἄλλους νὰ πάη διὰ κάποιον πολίτην μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς τὸν φέρουν διὰ τῆς βίας διὰ νὰ τὸν θανατώσουν. Καὶ τοῦτο τὸ ἔκαναν διὰ νὰ ἀναγκάσουν τὸν Σωκράτη νὰ μετάσχη καὶ αὐτὸς εἰς ὅσα αὐτοὶ ἔπρατταν, εἴτε θέλει εἴτε ὄχι. Αὐτὸς ὁμως δὲν τοὺς ἴκουσε καὶ προέκρινε νὰ βάλῃ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν του παρὰ νὰ γίνῃ κοινωνὸς εἰς τὰ ἀνόσια ἔργα των. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα καθὼς τὰ ἔβλεπα, καὶ ἀκόμη μερικὰ ὄχι ἀσήμαντα, ἠγανάκτησα καὶ ἐχώρισα τὸν ἑαυτόν μου ἀπὸ τὰ κακὰ ἐκεῖνα. Δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ἔπεσαν οἱ τριάκοντα καὶ ὄλον τὸ τότε πολίτευμα. Καὶ πάλιν ὁμως, ὄν καὶ μὲ κάποιον δισταγμόν, μὲ εἴλκυεν ἡ ὁρμὴ νὰ δράσῃ διὰ τὰ κοινὰ καὶ τὰ πολιτικά. Ἐγίναν βεβαίως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, ἀφοῦ ἦτο ταραχώδης, πάλιν ποῦ θὰ τὰ ἀπεστρέφετο κανεὶς καὶ δὲν εἶναι ν' ἀπορῆ κανεὶς, ὅτι κατὰ τὴν μεταβολὴν ἔγιναν ἀπὸ μερικὸς μεγαλύτεραι τιμωραὶ εἰς μερικὸς ἐχθροὺς των, ἂν καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐπέστρεψαν (δηλαδή οἱ δημοκρατικοὶ) ἔδειξαν πολλὴν ἐπιείκειαν. Πάλιν ὁμως κατὰ κακὴν μοῖραν τὸν φίλον μας τὸν Σωκράτη, αὐτόν, μερικοὶ ἀπ' ἐκείνους ποῦ εἶχαν τὴν ἐξουσίαν τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ δικαστήριον μὲ τὴν πλέον ἀνόσιον κατηγορίαν, ἣ ὁποία ὀλιγώτερον ἀπ' ὄλους ἐταίριαζεν εἰς τὸν Σωκράτη. Διότι τὸν κατηγορήσαν ὡς ἄθεον, καὶ οἱ δικασταὶ κατεδίκασαν καὶ ἐθανάτωσαν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τότε δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς

τὴν ἀνόσιον προσαγωγὴν ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἐξορίστους τότε φίλους, ὅταν, ὄντες εἰς τὴν ἐξορίαν, ἐδυστυχοῦσαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι.

Καθὼς λοιπὸν ἔβλεπα ὅλα αὐτὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἦταν εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἥθη, ὅσον πῶς πολὺ τὰ ἐξήταζα καὶ προχωροῦσα εἰς τὴν ἡλικίαν, τόσον πῶς δύσκολον μοῦ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι νὰ διευθύνῃ κανεὶς ὀρθῶς τὰ πολιτικὰ πράγματα.

Διότι οὔτε χωρὶς φίλους καὶ πιστοὺς συντρόφους ἦτο δυνατόν νὰ τὰ διευθύνῃ κανεὶς, καὶ αὐτούς, ἂν ὑπῆρχαν, δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ τοὺς εὗρῃ κανεὶς, ἐπειδὴ ἡ πόλις μας δὲν ἐκυβερνᾶτο πλέον μὲ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔργα τῶν πατέρων μας, καὶ ἄλλους νέους ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς εὐκόλως.

Καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ ἔθιμα χαλοῦσαν καὶ ὁ χαλασμοῦς αὐτὸς ἀπλώνονταν εἰς μέγαν βαθμόν, ὥστε ἐγώ, ὁ ὁποῖος ἤμουν εἰς τὴν ἀρχὴν γεμᾶτος ἀπὸ μεγάλην δρμὴν νὰ δράσω εἰς τὰ κοινά, καθὼς τὰ ἔβλεπα νὰ πηγαίνουν ὄλωσδιόλου δῶθε κεῖθε, ἔπαθα εἰς τὸ τέλος ἱλιγγόν.

Καὶ δὲν ἔπαυσα βεβαίως νὰ ἐξετάζω, πῶς θὰ ἦτο κάποτε δυνατόν νὰ γίνῃ τὸ καλύτερον καὶ δι' αὐτὰ τὰ ἴδια, καὶ μάλιστα δι' ὅλην τὴν πολιτείαν, ὅμως διὰ νὰ δράσω ἐνόμιζα ὅτι ἔπρεπε νὰ περιμένω πάντοτε τὴν καλυτέραν εὐκαιρίαν.

Εἰς τὸ τέλος ὅμως εὗρῃκα ὅτι ὅλαι αἱ σημεριναὶ πόλεις πολιτεύονται κακῶς. Διότι οἱ νόμοι μέσα εἰς αὐτάς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὗρουν θεραπείαν δίχως κάποιαν ὑπέροχον προπαρασκευήν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ συντρέχῃ καὶ ἡ τύχη. Ἦναγκάσθην λοιπὸν νὰ μείνω εἰς τὴν θεωρίαν καὶ νὰ ἐπαινώ τὴν ὀρθὴν φιλοσοφίαν, διότι ἀπ' αὐτὴν εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς τί εἶναι δίκαιον τῆς πόλεως καὶ τί τοῦ ἀτόμου. Ἦν βάσανα λοιπὸν τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν δὲν θὰ λήξουν, προτοῦ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ γενεὰ ἐκείνων ποὺ φιλοσοφοῦν ὀρθὰ καὶ ἀληθινά, ἢ προτοῦ τὴν γενεὰν ἐκείνων, ποὺ ἔχουν τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς πόλεις, τὴν ὠθήσῃ κάποια θεϊκὴ μοῖρα νὰ φιλοσοφήσῃ ἀληθινά».

Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν ὁ Πλάτων εἰσέρχεται εἰς τὸν Σωκρατικὸν κύκλον. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐτάχθη ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν μοῖραν νὰ παραλάβῃ τὸν βαρὺν κλῆρον τῆς Σωκρατικῆς παρουσίας, νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν παράδοξον καὶ δυσερμήνευτον μορφήν τοῦ διδασκάλου καὶ τέλος νὰ πλαστοουργήσῃ εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ τὸ νοερὸν ἄγαλμα τοῦ Σωκράτους.

Ὁ Πλάτων ἀπήντησε εἰς τὸ ἀπλοῦν, ἀλλὰ μέγα ἐρώτημα, τοῦ Σωκράτους: εἰς τὸ τί ἐστίν;

Ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν εἶναι ἡ ἀπάντησις.

Εἰς τὸν Πλάτωνα τὸ ἀπτικὸν καὶ ὄλον τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα ἀγγίζει τὸ κορύφωμα τῆς εὐδαιμονίας του. Ὅλα τὰ γόνυμα στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας ζωῆς τὰ σφυρηλατεῖ ὁ Πλάτων καὶ τὰ συμριλιώνει μὲ τὸν ἔρωτα τῆς ψυχῆς του εἰς ὀργανικὴν ὁλότητα, ἡ ὁποία καταυγάζεται ἀπὸ τὴν λάμπην τῆς ἐσωτερικῆς εὐδαιμονίας ὡς πραξιτέλειον ἄγαλμα.

Ὁ Σωκράτης μὲ τὴν μαιευτικὴν του τέχνην ἤνοιξε τὴν μεγάλην καὶ πλουσίαν ψυχὴν τοῦ ἐφήβου Πλάτωνος, ὁ δὲ Πλάτων εἶδε τὸ ἀπερίγραπτον κάλλος ποὺ ἔκρυβε ἡ σωκρατικὴ μορφή μέσα της. «Ἀμήχανον κάλλος ὁρώης ἐν ἐμοὶ καὶ τῆς παρὰ σοὶ εὐμορφίας πάμπολυ διαρέρον», λέγει ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὸ Συμπόσιον. Καὶ τοῦτο τὸ κάλλος τοῦ Σωκράτους τὸ εἶδε περισσότερον παντὸς ἄλλου ὁ Πλάτων. Ὁ μέγας μαθητὴς συναντᾷ τὸν μέγαν διδάσκαλον. Ἡ μεγαλοφυΐα συναντᾷ τὴν μεγαλοφυΐαν. Καὶ δὲν γνωρίζει κανεὶς τίνος τὴν μεγαλοφυΐαν νὰ θαυμάσῃ περισσότερον, τοῦ διδασκάλου ἢ τοῦ μαθητοῦ. Ἡ ἀρχαία παράδοσις ἐκφράζει τὸ γεγονός τοῦτο μὲ δύο ὀρύλους. Ὁ ἓνας λέγει ὅτι ὁ Σωκράτης πρὶν γνωρίσει τὸν Πλάτωνα εἶδε ἓνα ὄνειρον: εἶδε ὅτι ἓνας μικρὸς κύκνος ἐκάθησε εἰς τὰ γόνατά του καὶ γρήγορα ἀπέκτησε φτερὰ καὶ ἐφτερούγησε καὶ ἄρχισε νὰ κελαδῇ ἓνα μελωδικὸν σκοπὸν. Διὰ τὸν Πλάτωνα ἐξ ἄλλου ἢ παράδοσις λέγει ὅτι, ὅταν ἐγνώρισε τὸν Σωκράτη, ἔκαψε τὴν τραγωδίαν, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου.